

Grupa tematyczna ds. praw człowieka Konferencji Kościołów Europejskich

Refleksje nad wolnością religii lub przekonań podczas walki z pandemią COVID-19

Rok 2020 stanowi wyjątkowy punkt w historii chrześcijaństwa w Europie, a nawet na całym świecie. W tym roku chrześcijanie w wielu krajach nie mogą gromadzić się, aby w czasie nabożeństw wielkanocnych uczcić i świętować ukrzyżowanie, śmierć i zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa. Powodem są środki prawne mające na celu spowolnienie rozprzestrzeniania się wysoce zaraźliwego wirusa Sars-CoV-19, a dla grup szczególnie narażonych, śmiertelnej choroby Covid-19 spowodowanej tym wirusem. Zakaz obchodzenia świąt wielkanocnych w kościołach jest tylko jednym z przykładów daleko idących ograniczeń w korzystaniu z wielu praw człowieka i swobód obywatelskich na całym świecie, które są częścią wysiłków mających na celu skuteczne utrzymywanie fizycznego dystansu i zapobieganie zakażeniom przenoszonym przez ludzi.

Ponieważ w dzisiejszych czasach nie było żadnego porównywalnego ograniczenia wolności religijnej czy wielu innych praw podstawowych, a także dlatego, że prawa te są zazwyczaj postrzegane jako prawny szkielet naszej demokracji i praworządności w Europie, Grupa Tematyczna ds. Praw Człowieka Konferencji Kościołów Europejskich dokładnie rozważyła te kwestie i doszła do następujących wniosków:

1. Nowy rodzaj koronawirusa jest poważnym wyzwaniem dla ludzkości. Ze względu na brak powszechnej odporności, brak szczepień i zatwierdzonych leków, ten wybuch pandemii może zakłócić krajowe systemy opieki zdrowotnej na całym świecie i spowodować więcej zgonów niż wskazuje na to sam wirus. Dlatego też sprawą najwyższej wagi jest spowolnienie jego rozprzestrzeniania się, aby umożliwić krajowym systemom opieki zdrowotnej nadążanie za tempem infekcji i leczenie liczby osób, które zachorowały w danym momencie.
2. Najlepszym sposobem na powstrzymanie epidemii jest poważne ograniczenie fizycznego kontaktu między ludźmi. Oznacza to, że wszystkie działania, które nie są absolutnie niezbędne, muszą być ograniczone do minimum. Zamykanie przedsiębiorstw, zamykanie sklepów, odwoływanie imprez handlowych, kulturalnych i sportowych, a nawet zakaz organizowania prywatnych zgromadzeń i uroczystości jest jednak możliwe tylko poprzez poważne ograniczenie kilku podstawowych praw zapisanych w prawie krajowym, międzynarodowym i europejskim.
3. Ograniczenia te dotyczą prawa do wolności myśli, sumienia i wyznania, które obejmuje „wolność uzewnętrzniania indywidualnie, lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swego wyznania lub przekonań poprzez uprawianie kultu, praktykowanie i czynności rytualne”.¹
4. Podczas gdy niektóre prawa podstawowe - takie jak wolność myśli czy wolność wyrażania opinii - nie zależą od kontaktów społecznych, to jednak inne z konieczności takimi są. Wolność wyznania i przekonań oraz wolność zgromadzeń lub stowarzyszania się - są prawami ściśle związanymi ze wspólnotą i zgromadzeniami, a zatem są szczególnie dotknięte przez podejmowane obecnie środki prawne (Art. 9 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka).

¹ Art.9 pkt 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka

5. Europejska Konwencja Praw Człowieka, jak również inne instrumenty związane z prawami człowieka, wymieniają w szczególności ochronę zdrowia jako powód do ograniczenia wolności sumienia i wyznania. Niektóre państwa ogłosiły nawet stany nadzwyczajne, które również pozwalają na pewne ograniczenia praw podstawowych w zgodzie z Konwencją. Jednak nawet krajowe konstytucje - na przykład niemiecka Ustawa Zasadnicza, które nie wymieniają konkretnych powodów ograniczania wolności sumienia i wyznania, zawsze będą uznawać prawa podstawowe innych i kluczowe wartości porządku konstytucyjnego za barierę w realizowaniu wolności sumienia i wyznania, ważąc je w odpowiedni sposób w przypadku konfliktu tych wartości.
6. Obecne ograniczenia praw podstawowych, w tym wolności sumienia i wyznania, są zatem zasadniczo legalne i dopuszczalne z punktu widzenia praw człowieka. Ochrona osób słabych i znajdujących się w trudnej sytuacji jest również bardzo cenna z punktu widzenia religii i musi być zrównoważona z potrzebą wspólnoty i stowarzyszania się.
7. Podczas gdy w czasach prześladowań, masakr i ludobójstw, a nawet poprzednich pandemii, kościoły były dla wielu wierzących miejscami schronienia i pocieszenia, ważne jest, aby przyznać, że zakaz zgromadzeń, w tym nabożeństw, nie oznacza dyskryminacji religijnej i prześladowań. Obecnie środek ten ma na celu ochronę życia ludzkiego, zarówno osób wierzących, jak i innych członków społeczeństwa.
8. Jednakże wszystkie ograniczenia praw podstawowych muszą mieć podstawę prawną, być konieczne, odpowiednie, rozsądne i ogólnie proporcjonalne w stosunku do celu, któremu służą i praw, które ograniczają. Należy również uwzględnić zasadę równego traktowania, w tym spójność podejmowanych środków prawnych. W praktyce prawnej wymogi te dają podstawy do kompleksowych ocen i skomplikowanego wyważania, co prowadzi do podejmowania decyzji na przykładzie poszczególnych przypadków.
9. Obecne zagrożenie - tak nieuchronne, jak i niebezpieczne - zasadniczo nie zwalnia władzy wykonawczej, a nawet ustawodawczej, z tych wymogów. Od nich zależy nasz porządek prawny. Głosy środowiska prawniczego i kilku wspólnot religijnych rodzą pytania, czy wszystkie środki są proporcjonalne lub czy istnieje wiarygodna spójność w stosowaniu "zamknięcia", zwłaszcza w odniesieniu do potrzeby równego traktowania wszystkich podmiotów zgodnie z ich obiektywną porównywalnością.
10. Jednocześnie nieuchronność i niebezpieczeństwo sytuacji zmusiły rządy do podjęcia bardzo poważnych i dalekosiężnych decyzji w bardzo krótkim czasie, a w wielu przypadkach bez żadnego precedensu. Można argumentować, że instytucje medyczne od pewnego czasu ostrzegały o niebezpieczeństwie pandemii, a nawet proponowały plany awaryjne. Jednakże nawet gdyby takie ostrzeżenia zostały uwzględnione i z wyprzedzeniem przygotowano lepsze plany na wypadek pandemii, taka sytuacja byłaby nowa i stanowiłaby zagrożenie wszystkim osobom zajmującym odpowiedzialne stanowiska polityczne. Społeczeństwo - nosiciele praw podstawowych - musi mieć świadomość, że obecne ograniczenia służą przede wszystkim moralnemu imperatywowi ochrony ludzkiego życia i nie są, z kilkoma godnymi ubolewania wyjątkami, wykorzystywane do innych celów politycznych.
11. Dlatego też, o ile w państwach rządzonych demokratycznie zawsze konieczne jest ściśle obserwowanie, kwestionowanie i kontrolowanie działań rządu, zwłaszcza gdy ograniczają one prawa

podstawowe, to nie jest to czas na źle rozumiane "obywatelskie nieposłuszeństwo". Te utrudnienia obejmują wspólnoty religijne, które obawiają się obchodzić swoje wielkie święta - Wielkanoc, Pesach i Ramadan - bez związanego z nimi zwyczajowego życia społecznego i fizycznych rytuałów.

12. Jeśli obywatele mają jakiegokolwiek wątpliwości co do legalności jakiegokolwiek środka, należy zwrócić się do sądów, aby oceniły i w razie potrzeby skorygowały przedmiotowe środki. Nie jest to oznaką braku solidarności, ale korzystania z innego prawa podstawowego - ochrony prawnej.
13. Zważywszy na złożoność omawianych kwestii, sądy mogą nie być w stanie orzekać w trybie pilnym w sprawie skarg i wydawać orzeczeń w trybie prejudycjalnym. Należy zdać sobie sprawę z tego, że do problemów, z którymi borykają się sądy, należą trudności w ocenie tego, co jest konieczne do ochrony życia ludzkiego, przy czym należy pamiętać, że godność ludzka to coś więcej niż życie ludzkie i że ludzie potrzebują kontaktów społecznych. Należy zdać sobie sprawę, że może minąć kilka tygodni, a nawet miesięcy, zanim system prawny będzie w stanie ocenić wszystkie te środki.
14. W międzyczasie, mimo że niektóre z tych środków wyraźnie budzą wątpliwości co do ich adekwatności i proporcjonalności oraz gwarancji równego traktowania różnych podmiotów społecznych, obywatele wszystkich wyznań i przekonań powinni wykazać się cierpliwością i dobrą wolą. Powinni oni nadal stosować się do oficjalnych przepisów mających na celu ochronę innych przed zakażeniem i oferować swoją pomoc w miejscach, gdzie ograniczenia w życiu społecznym powodują szczególne trudności.